

SUZANA KIKIĆ*, KSENIJA BUTORAC**, DANIJELA NIKIĆ-IBRAHIMOV***

NEKA OBILJEŽJA OBITELJSKOG NASILJA S OSVRTOM NA FAKTORE RIZIKA

Sažetak

Izazovi s kojima se susreću nadležne službe u pokušajima prevencije i suzbijanja nasilja u obitelji kao specifičnog, ustrajnog oblika kriminaliteta sve su veći. Kako je temeljna zadaća policije prevencija mogućih budućih događaja nasilja, ali i sprječavanje ponavljanja istih, u fokusu znanstvenika i praktičara je razvoj efikasnijih mehanizama za identifikaciju rizika koje dovode do pojave i/ili ponavljanja nasilja u obitelji te upravljanje rizicima. Cilj ovih policijskih mjera je eliminacija ili smanjenje rizičnih faktora recidivizma počinitelja i učinkovitija zaštita žrtava. Rad pruža pregled relevantne literature i preliminarnih rezultata istraživanja provedenog u lipnju 2023. na području PU sisačko-moslavačke. Rezultati istraživanja ukazuju na dominantna obilježja počinitelja i žrtava i determiniraju primarne rizične čimbenike pojavnosti i ponavljanja obiteljskog nasilja, kao i njihove specifičnosti u odnosu na ruralnu i urbanu sredinu u svrhu unaprjeđenja policijske prakse u ovom području.

Ključne riječi: *obiteljsko nasilje, normativni okvir, PU sisačko-moslavačka, obilježja počinitelja i žrtava, recidivizam, rizični faktori*

1. UVOD

Specifičnost kriminaliteta nasilja u obitelji očituje se u posebnostima obitelji kao specifične, relativno zatvorene društvene skupine, uzrocima koji dovode do narušene dinamike interakcijskih odnosa među članovima obitelji te dalekosežnim posljedicama. Stoga i pristup prevenciji, prepoznavanju i normativnom sankcioniranju ove pojave zahtijeva višedimenzionalno razmatranje ovog društvenog problema. Nasilje u obitelji,

* Viši predavač, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, MUP, Zagreb, Hrvatska

** prof. dr. sc., Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti, Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“, MUP, voditeljica Katedre za kriminalistiku i forenziku, Zagreb, Hrvatska

*** Mag. crim., Policijska službenica, Policijska uprava sisačko-moslavačka, MUP, Sisak, Hrvatska

u pravilu, ne opisuje jednokratan, nasumičan nasilni događaj ili obrazac ponašanja, već kompleksan sustav zlostavljanja koji može uključivati tjelesno, psihičko i seksualno nasilje. Unatoč neutralnoj definiciji obiteljskog nasilja, ono uglavnom uključuje rodno specifično nasilje temeljeno na nejednakosti među spolovima. Stoga sintagma „rodno nasilje” uključuje sve oblike ozljeda nanesenih fizičkom i emocionalnom integritetu druge, uglavnom ženske osobe, a povezane su s moći i muškim spolom te iskorištavanjem tjelesnih ili nekih drugih oblika kontrole i prisile (Flury i Nyberg, 2010). U tom smislu Spidel i sur. (2007) navode da se počinitelji partnerskog i obiteljskog nasilja nerijetko upuštaju u odnose kako bi uspostavili kontrolu nad osobom i raspolagali ekonomskim resursima za vlastitu korist. Zlostavljači koji koriste prisilnu kontrolu stvaraju i iskorištavaju prilike za manifestaciju svoje moći koristeći kombinaciju taktika svrhovitog i instrumentalnog nasilja (Day i Bowen, 2015). Upotreba izraza „taktika“ naglašava promišljenu namjeru i usmjerenost ka cilju iskorištavajući žrtvinu ranjivost i situaciju Willis (1997) opisuje iskusne počinitelje kao vrhunske manipulatore koji takve vještine, također, koriste za izbjegavanje kaznenog progona, odnosno prikrivanje zlostavljanja i kontrolu pravnog sustava. Monckton Smith, Szymanska i Haile (2017) i Ferguson i McLachlan (2023) u tom smislu detaljno opisuju kroničnu manipulaciju policije i suda od strane počinitelja kako bi kompromitirali žrtve i prikazali ih kao nestabilne i nepouzdanе. Budući da se manipulativne taktike koriste kao sastavni dio unutarnje obiteljske dinamike kako bi se izbjegao kazneni progon i kako bi se žrtva degradirala pred kaznenim pravosuđem, te se vještine također mogu koristiti za izbjegavanje otkrivanja brojnih oblika obiteljskog nasilja.

Pored navedenih razloga vrlo često je riječ o kombiniranim deliktima (primarno u prepoznavanju brojnih modaliteta uključujući i psihičko nasilje, o kojima žrtve često nisu spremne govoriti ili ih i same ne prepoznaju kao nasilje), stoga kriminalističko istraživanje ove vrste kriminaliteta zahtijeva poseban dodatni angažman policijskih službenika. U svakom slučaju, taktika policijskog postupanja iziskuje poseban senzibilitet za žrtve različitih kategorija s ciljem pronalaženja uzroka nasilja i utvrđivanja modaliteta zaštite žrtava na temelju procijenjenih rizika, kvalificiranja radnje nasilja (koje može biti prekršaj ili kazneno djelo) i, u konačnici, potrebe i obveze međuresorne suradnje s drugim nadležnim tijelima, institucijama i organizacijama civilnog društva.

2. CILJ I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

Cilj ovog rada je ispitati više aspekata obiteljskog nasilja:

- analizirati normativni okvir nasilja u obitelji i zaštite žrtava;
- ispitati eventualne promjene stanja i kretanja prekršajnih i kaznenih djela nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina koje pripadaju Policijskoj upravi sisačko-moslavačkoj u posljednjem petogodišnjem razdoblju s posebnim osvrtom

na jednogodišnje razdoblje prije i poslije službenog uvođenja obrasca rizičnih faktora za ponavljanje nasilja u obitelji (1.05.2022.-30.04.2023.);

- utvrditi neka socio-demografska obilježja žrtve i počinitelja;
- ustanoviti primarne rizične faktore za ponavljanje nasilničkog ponašanja u obitelji na temelju postupanja policije (kumulativno za prekršaje i kaznena djela);
- iz dobivenih rezultata izdvojiti će se najvažnija istraživačka pitanja i smjernice za buduća istraživanja.

3. METODA

3.1. Uzorak, postupak i metode istraživanja

Za istraživanje je odabrana Sisačko-moslavačka županija s obzirom da su njeni građani najteže i dugotrajno bili pogođeni razornim potresima 2020. i 2021. godine u kombinaciji s pandemijom bolesti COVID-10, što je posljedično dovelo do iseljavanja gotovo četvrtine stanovništva s tog područja Hrvatske¹. Unatoč postojećim razlikama u pogledu etiologije i naravi ovih ugroza, obje nepogode su evocirale visoku razinu percepcije neizvjesnosti i prijetnje što je neizostavno dovelo do enormnih financijskih, društvenih i psihosocijalnih posljedica po pojedinca, obitelj i društvo (Cohen-Louck i Inna Levy, 2020). Istraživanje je provedeno od lipnja do rujna 2023. godine na ukupno 120 policijskih spisa, od kojih 67 prekršaja i 53 kaznenih djela nasilja u obitelji počinjenih na štetu člana obitelji ili druge bliske osobe u jednogodišnjem vremenskom razdoblju - od 01.05.2022. godine do 30.04.2023. godine na području policijskih postaja Glina i Sisak. Istraživanje je obuhvaćalo razdoblje od šest mjeseci prije uvođenja obveznog popunjavanja *Obrasca rizičnih faktora za ponavljanje nasilničkog ponašanja* u predmetima nasilja u obitelji, te razdoblje od šest mjeseci nakon uvođenja spomenutog Obrasca².

Predmet istraživanja u ovom radu je analiza kvantitativnih (frekvencijskih) i kvalitativnih podataka dobivenih na temelju cjelokupne dokumentacije iz policijskih spisa uključujući i ispunjene obrasce koji sadrže taksativno navedeni popis faktora rizika za ponavljanje nasilja u obitelji.

¹ Vlada RH. Potres u Hrvatskoj 2020. Brza procjena šteta i potreba. https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Potres/RDNA_2021_07_02_web_HR.pdf. 9.10.2023.

Policijska uprava sisačko-moslavačka. Policijske postaje. <https://sisacko-moslavacka-policija.gov.hr/policijske-postaje/30873>. 9.10.2023.

²Obvezu ispunjavanja ovog Obrasca i dostavljanja nadležnim pravosudnim tijelima naložilo je Ravnateljstvo policije svim policijskim upravama dopisom: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022., čija primjena je obavezna od 1.studenog 2022.

3.2. Instrument

Za potrebe sistematiziranja podataka konstruiran je strukturirani upitnik koji se sastoji od ukupno 96 varijabli, raspoređenih u pet cjelina: 1. Podaci o kažnjivom djelu (9 varijabli), 2. Socio-demografski podaci o žrtvi (11 varijabli), 3. Socio-demografski podaci o počinitelju (8 varijabli), 4. Faktori rizika (59 varijabli) i 5. Poduzete i predložene mjere zaštite žrtava (9 varijabli). Sukladno ciljevima istraživanja, predmet istraživanja u ovom radu je analiza 1., 2. i 3. seta varijabli.

S obzirom da je riječ o preliminarnoj analizi dijela podataka iz istraživanja, prikupljeni podaci obrađeni su računanjem apsolutnih i relativnih frekvencija, te logički dovođeni u međusobnu vezu u obliku razumnih pretpostavki i plana za buduće računanje njihovih korelata kompleksnijim statističkim metodama.

4. NORMATIVNI OKVIR NASILJA U OBITELJI I ZAŠTITE ŽRTAVA

Nasilje u obitelji je u Republici Hrvatskoj do 1999. bilo “privatna stvar”. Žrtve gotovo da i nisu bile pravno zaštićene, osim kada su bile tjelesno ozlijeđene ili se nasilje odvijalo pred očima javnosti. Ako je neko kazneno djelo i bilo evidentno počinjeno, žrtva je za neka kaznena djela morala podnositi prijedlog za progon (npr. kod kaznenog djela prijetnji, koje se gonilo povodom prijedloga) ili privatnu tužbu (npr. za lakšu tjelesnu ozljedu), a ako se radilo o vrijeđanju, vikanju i sl., da bi se počinitelja moglo prekršajno prijaviti, moralo je biti počinjeno na javnom mjestu, pri čemu se radilo o prekršaju protiv javnog reda i mira (slična situacija je bila i sa kaznenim djelom Nasilničko ponašanje). Iako je donošenjem Obiteljskog zakona 1999. godine, bilo zabranjeno “nasilničko ponašanje bračnog druga ili bilo kojeg punoljetnog člana obitelji” te kažnjivo kao prekršaj do 30 dana zatvora³, trebalo je podosta vremena da državne službe (policija, sud) uopće pokrenu postupak i da se počinitelja kazni zatvorskom kaznom.

2003. godine, donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu ZZNO) kao specijalnog zakona, pojam žrtve obiteljskog nasilja pojavljuje se samo u kontekstu zaštitne mjere zabrane približavanja žrtvi nasilja u obitelji⁴. Međutim, kako su u članku 3. istog Zakona navedeni članovi obitelji⁵, odnosno, osobe na koje se on odnosi, možemo reći da su se pod pojmom žrtve nasilja u obitelji podrazumijevale, osim srodnika i osoba u bračnoj i izvanbračnoj zajednici i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu ili imaju zajedničku djecu (pri čemu dob i spol nisu bili ograničavajući

³ Obiteljski zakon, NN 162/98, članak 118. i članak 362.

⁴ ZZNO, NN 116/03, članak 7. I članak 10.

⁵ Prema ZZNO iz 2003. pod članovima obitelji podrazumijevali su se: muž i žena u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s četvrtim stupnjem, srodnici po tazbini zaključno s drugim stupnjem, osobe koje su živjele zajedno u obiteljskoj ili izvanbračnoj zajednici i njihova djeca, te osobe koje imaju zajedničku djecu, posvojitelj i posvojenik, skrbnik i štićenik. Izmjenama ovog zakona krug osoba na koje se on primjenjuje mijenjao se, ali ne u bitnom.

faktori). Kako se radilo o zakonu prema kojem počinitelj odgovara za utvrđeni tj. počinjeni prekršaj nasilja u obitelji, po prvi puta se u ovom Zakonu pojam “žrtva” spominje u prekršajnom zakonodavstvu Republike Hrvatske. Naime, Prekršajni zakon, čije se materijalne i procesne odredbe odnose isključivo na prekršaje, ni dan danas ne poznaje pojam žrtve, samo pojam oštećenika.

2009. godine, novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji u svojim općim odrednicama navodi kao svoju svrhu prevenciju, sankcioniranje i suzbijanje obiteljskog nasilja te “ublažavanje posljedica već počinjenog nasilja pružanjem zaštite i pomoći žrtvi nasilja”⁶. Iako u tom Zakonu prava žrtava nisu bila navedena identično kao u Zakonu o kaznenom postupku, ostvarenje izvanprocesnih prava žrtava bilo je garantirano obavezom tijela socijalne skrbi, zdravstva i svih drugih tijela (policije, pravosuđa) na vođenje brige o potrebama žrtve, omogućavanje žrtvi pristup odgovarajućim službama, kao i pružanje informacija o njezinim pravima⁷. Također, interesi djece žrtava stavljeni su u prvi plan, kako po pitanju prioritnog rješavanja postupaka, tako i zaštite prava i dobrobiti djeteta, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta⁸. Imajući u vidu procesnu odredbu tadašnjeg Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, kojom je određeno da će se u svim postupcima vezanim za nasilje u obitelji, ako temeljem tog Zakona nije propisano, primjenjivati odredbe, između ostalih i Zakona o kaznenom postupku, policija je supsidijarnom primjenom ZKP-a, žrtve nasilja u obitelji od 2009. godine upoznavala sa njihovim pravima.

I u kaznenom zakonodavstvu položaj žrtve nasilja u obitelji mijenjao se u protekla tri desetljeća: od već ranije spomenutog nepostojanja posebnog kaznenog djela u devedesetim godinama prošlog stoljeća, preko uvođenja kaznenog djela “Nasilničko ponašanje u obitelji” 2000. godine⁹ sve do 2011. godine kada je ovo kazneno djelo novim Kaznenim zakonom brisano jer nije pružalo adekvatnu zaštitu žrtvama, a umjesto njega je u čitav niz postojećih kaznenih djela unesen kvalifikatorni oblik u slučajevima kada su počinjena prema članu obitelji (od tjelesne ozljede do spolnih delikata), kao i poduzimanje progona po službenoj dužnosti (npr. kod kaznenih djela prisile, prijetnje)¹⁰.

⁶ ZZNO, NN 137/09, članak 1. stavak 2. i članak 10.

⁷ ZZNO, NN 137/09, članak 6.

⁸ Konvencija o pravima djeteta, usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. godine (rezolucija br. 44/25), stupila na snagu 2. rujna 1990. godine, u bitnom je odredila položaj djeteta kao žrtve nasilja u obitelji unutar ZZNO, kao posebno vulnerabilne kategorije žrtvava pa se počinitelj teže kažnjava za prekršaj počinjen na njegovu štetu, uzimajući u obzir da je dijete žrtva i u slučajevima kada je nazočno nasilju u obitelji.

⁹ Odlukom o proglašenju Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 129/00) iz 2000. godine po prvi puta je nasilje u obitelji u članku 215.a definirano kao kazneno djelo, biće kojeg je ostvareno dovođenjem žrtve, odnosno, člana obitelji u ponižavajući položaj, koji se, nažalost, u praksi morao dokazivati, za razliku od ponižavajućeg položaja u kaznenom djelu Nasilničko ponašanje, iz članka. 331 KZ-a, kada je počinjeno na javnom mjestu.

¹⁰ Kaznenim zakonom iz 2011. (NN 125/11) obuhvaćeno je više modaliteta počinjenja nasilja u obitelji kroz prizmu različitih kaznenih djela od tjelesne ozljede do ubojstva, ne stavlajući pritom u nekim kaznenim djelima

Zakonom o izmjenama i dopunama kaznenog zakona iz 2015. godine ponovo je uvedeno kazneno djelo “Nasilje u obitelji”¹¹, kao i kvalifikatorne okolnosti u brojnim kaznenim djelima ako su počinjena prema bliskoj osobi¹² a izmjenama i dopunama Kaznenog zakona 2019. godine je u kazneno djelo “Nasilje u obitelji” uveden pojam stanje dugotrajne patnje kao posljedica nasilja u obitelji, uz povećanje zakonskog minimuma propisane kazne zatvora¹³, što predstavlja nastojanje zakonodavca za poticanjem žrtava na prijavljivanje nasilja u obitelji, njihovom kvalitetnijom kaznenopravnom zaštitom i učinkovitijom generalnom prevencijom pojave nasilja u obitelji.

Implementacijom Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu: Direktiva)¹⁴ u hrvatsko zakonodavstvo, u fokus kaznenog postupka je stavljena zaštita žrtava, kako kroz institut osiguranja informiranja žrtava o njihovim pravima¹⁵, tako i kroz obavezu izrade pojedinačne procjene potreba žrtava za posebnim mjerama zaštite¹⁶.

Budući da su policijski službenici, najčešće oni koji prvi stupaju u kontakt sa žrtvama kaznenih djela, njihova prva zakonska obaveza je na obziran i razumljiv način obavijestiti žrtve o njihovim pravima (usmeno i pisano), uvjeriti se pritom da su prava razumjele te im objasniti mogućnosti i načine na koje ta prava mogu ostvariti¹⁷. Postupci pri informiranju žrtve o njezinim pravima pridonose stvaranju njezinog osjećaja sigurnosti, zaštićenosti i povjerenja u policijskog službenika, ali i sustav policije.

Kako je obiteljsko nasilje, koje se smatra rodno uvjetovanim nasiljem, specifičan oblik nasilja jer nastaje u bliskim odnosima i izaziva teške posljedice za žrtve, već u uvodnom dijelu Direktive posebna pozornost je posvećena identifikaciji i otklanjanju rizika od izlaganja ovih žrtava ponovljenoj, ali i sekundarnoj viktimizaciji¹⁸. U tom

teret pokretanja postupka na žrtvu, već je poduzimanje progona po službenoj dužnosti potenciralo zaštitu žrtava obavezom države na pokretanje kaznenog progona počinitelja.

¹¹ Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2015. (NN 56/15), na inzistiranje organizacija civilnog društva, zbog utvrđenih praktičnih nedostataka kojima nije bilo mogućnosti postojećim zakonom kazneno goniti počinitelje psihičkog nasilja u obitelji, uvedeno je kazneno djelo Nasilje u obitelji, opisano u članku 179.a

¹² Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2012. godine (NN 144/12), donosi definiciju bliske osobe (članak 87. stavak 9.): “Bliske osobe su članovi obitelji, bivši bračni ili izvanbračni drug ili istospolni partner i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu.”, kojom se proširuje krug osoba na koje se zakon primjenjuje, a KZ-om iz 2015. i bliske osobe postaju posebno zaštićena kategorija žrtava, uvođenjem kvalifikatornog oblika kaznenih djela, npr. Iz članka 136., članka 137., članka 138. i dr.

¹³ Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN, 126/19), članak 179.a

¹⁴ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK> . 31. 3. 2023.

¹⁵ Članak 4. Direktive.

¹⁶ Članak 22. Direktive.

¹⁷ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, članak 43.

¹⁸ Direktiva, Uvodni dio (17).

smislu u hrvatsko zakonodavstvo je 2017. godine unesena obaveza svih tijela nadležnih za procesuiranje počinitelja (policije, državnog odvjetništva i suda) na izradu procjene rizika od ponavljanja, između ostalog i obiteljskog nasilja, na kojima se treba temeljiti poduzimanje adekvatnih mjera zaštite žrtava u svakom pojedinačnom slučaju¹⁹. Postupak provođenja pojedinačne procjene potreba žrtava za zaštitom, posebno je propisan i uključuje identifikaciju postojećih i potencijalnih opasnosti i rizika za žrtvu od nanošenja štete i/ili dodatne traumatizacije te, u skladu s utvrđenim rizicima, poduzimanje i predlaganje odgovarajućih dodatnih mjera zaštite²⁰.

5. PROCJENA RIZIKA I UPRAVLJANJE RIZICIMA

Pod faktorima rizika podrazumijevaju se sve one okolnosti i situacije koje povećavaju izgleda za nastanak problema, odnosno, nasilja u obitelji. Nasuprot njima, zaštitni faktori predstavljaju one okolnosti koje neutraliziraju utjecaj rizičnih faktora i koji doprinose da niti ne dođe do pojave nasilja u obitelji. Rizični i zaštitni faktori su stalno u međusobnoj interakciji, a otpornost na negativne utjecaje postiže se kada se uspostavi ravnoteža između rizičnih i zaštitnih faktora (Ferić-Šlehan, 2008).

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako se uzroci svih oblika nasilja, mogu najbolje razumjeti unutar ekološkog modela koji istodobno uzima u obzir nekoliko razina. Tako Krug i sur. (2002) predlažu model koji obuhvaća četiri razine rizičnih utjecaja:

1. razina pojedinca - tu pripadaju svi biološki osobni faktori koji potiču pojedinca da se ponaša nasilnički ili da postane žrtva (dob, obrazovanje, imovinsko stanje, poremećaji osobnosti, uživanje alkohola i/ili droga, te nazočenje ili sudjelovanje u nasilničkom ponašanju kao žrtva ili nasilnik).

2. razina interpersonalnih odnosa – u njih se ubrajaju bliski odnosi s okolinom, kao što su bračni sklad ili sukob, kvaliteta dugoročnih odnosa roditelj - odraslo dijete, skrbički stres povezan s brigom za ostarjelog roditelja, te nedobrovoljan zajednički život, prisilna blizina stanovanja i međuovisnost.

3. razina lokalne zajednice (škola, radno mjesto, četvrt, susjedstvo) - ta razina ekosustava djeluje na nasilje putem nezaposlenosti, siromaštva, prisutnosti droge odsutnosti uklopljenosti obitelji u društvenu zajednicu.

4. društvena i kulturalna razina - tu pripadaju faktori koji stvaraju opće stanje nasilja ili nenasilja, a to su: prihvaćanje ili neprihvatanje nasilja u društvu, kulturalne norme odnosa u braku i odnosa roditelja i djece, dostupnost oružja, izloženost nasilju u medijima, pravna regulativa, velike socioekonomske razlike i sl. Analizirajući partnersko nasilje kroz ovaj model došlo bi se do detaljnih podataka o pojedincu i obitelji te bi se

¹⁹ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, članak 43.a.

²⁰ Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17, članak 4.

molgi detektirati rizični faktori u užoj i široj okolini počinitelja i žrtve, a što bi imalo pozitivan utjecaj na pravovremenu reakciju u suzbijanju pojave nasilja.

U odnosu na obilježja pojedinih rizika, znanstvenici ističu razlike između statičkih i dinamičkih rizičnih faktora. Statički čimbenici rizika su elementi za koje je poznato da povećavaju rizik, a koji se ne mogu mijenjati (npr. spol i dob). Primjerice, prema nekim istraživanjima, muškarci srednje dobi nose povećani rizik od nasilja u odnosu na žene (Sorrentino, Friedman, Hall, 2016), a mlađe osobe (18-24) godine bit će rizičniji za nasilje u odnosu na starije osobe (Harris, Rice, 2007). S druge strane, dinamički faktori rizika su oni koji su podložni modificiranju, poput utjecaja okoline, upotrebe alkohola ili stimulansa, mentalnog zdravlja počinitelja, zaposlenja i sl.²¹

Nadalje, u odnosu na stupanj opasnosti na koji ukazuju pojedini rizici, možemo govoriti o primarnim i sekundarnim rizicima. Primarni faktori rizika odnose se na nasilje ili zastrašivanje koje se dogodilo neposredno ili eskalira, kada je nasilnik već uključen u nasilje ili planira (razmišlja) o tome. Primarni čimbenici rizika uključuju:

- nasilne misli (slike, fantazije, porive);
- nasilne prijetnje (mogu biti nejasne poput „Ako je ja ne mogu imati nitko ne može“; ili eksplicitne poput „Ubit ću je“);
- nasilne radnje (fizičko ili seksualno ozljeđivanje ili pokušaj istog);
- obrazac ponašanja koje izaziva strah kao što je uhođenje ili kontinuirano zastrašivanje²².

Sekundarni faktori rizika su okolnosti ili uvjeti povezani s pojedincem ili odnosom koji mogu pridonijeti povećanom riziku i nasilnom ili uvredljivom ponašanju. Faktori rizika usmjereni na žrtvu povezani su s ranjivošću žrtve/preživjele i uključuju njezin urođeni osjećaj opasnosti i složenu mrežu potreba, problema i društvenih okolnosti s kojima se suočava te mogu doprinijeti povećanom riziku za žrtve koje su ranjive. Iako faktor „izraziti strah od počinitelja“ ne zadovoljava kriterije primarnog čimbenika rizika, na njega je posebno važno obratiti pozornost i trebao bi imati istu težinu kao primarni čimbenik rizika, s obzirom da promjene u dinamičkim čimbenicima rizika mogu povećati ili smanjiti razinu rizika.²³

Iskustva iz prakse ukazuju na nužnost analize utvrđenih rizika i procjene opasnosti koja iz njih proizlazi. Znanstvenici ukazuju na nekoliko načina procjene rizika od nasilja, na temelju kojih se rizik procjenjuje ili „izračunava“. Jedan od njih je nestrukturirana

²¹ Public Safety Canada. (2010) “Giving Meaning to Risk Factors.” Research Summary. 15(6) Retrieved on October 28, 2016 from <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/mnng-fctrs/mnng-fctrs-eng.pdf>

²² Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.

²³ Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.

profesionalna prosudba, koja se temelji na slušanju informacija i donošenje najbolje procjene na temelju postojeće stručnosti onoga koji procjenu izrađuje, ali ona ovisi individualnim kompetencijama procjenjivača i u praksi se nije pokazala uspješnom (Murray, Thomson, 2010). Drugi oblik procjene rizika poznat je kao aktuarska procjena rizika, koja se temelji na matematičkoj tehnici ispitivanja čimbenika prisutnih kod počinitelja koji su kasnije počinili nasilne zločine i kojom se s velikom vjerojatnošću može odrediti postotak u kojem će pojedinac biti nasilan, ali riskira se s ignoriranjem istaknutih čimbenika rizika ili zaštitnih čimbenika koji mogu povećati ili smanjiti rizik od nasilja pojedinca (Brown, Singh, 2014). Strukturiranom Profesionalnom Prosudbom, kao jednim od oblika procjene rizika, pokušava se spojiti prediktivna sposobnost aktuarskog pristupa s fleksibilnošću nestrukturiranog pristupa pružanjem popisa čimbenika rizika koji se temelje na dokazima (elementima za koje je dokazano da povećavaju rizik od nasilja) zajedno s metodom kodiranja ili bodovanja za generiranje „nizak“, „umjeren“ ili „visok“ rizik i slobodu modificiranja bodovanja za stavke ili popis dodatnih čimbenika koji su pridonijeli procjeni kliničara (Falzer, 2013; MacDonald, 2016).

Iako su u Hrvatskoj policijski službenici i prije donošenja Direktive procjenjivali rizike od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji, nije postojao obrazac rizika koji bi policijskim službenicima mogao pomoći u svakodnevnom radu. Stoga su još 2011. godine provedena istraživanja na predmetima najtežih oblika obiteljskog nasilja (pokušaji ubojstva i ubojstva) s ciljem identificiranja najčešćih rizičnih faktora koji su doprinijeli njihovom počinjenju (Matijević, 2011), a koji su, uz analizu postojećih instrumenata procjene rizika u svijetu²⁴, poslužili za kreiranje Obrasca za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji, prilagođenog empirijski utvrđenim obilježjima nasilja u obitelji u Hrvatskoj (Martinjak, Matijević, Odeljan, 2016). Navedeni obrazac koristio se neslužbeno kao pomoć policijskim službenicima u postupcima pojedinačne procjene potreba žrtve sve do rujna 2022. godine, od kada je njegovo ispunjavanje i dostava pravosudnim tijelima postala obaveza policijskih službenika²⁵.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Opseg, struktura i kretanje prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke, PP Sisak i PP Glina (2018.-2022.)

²⁴ DASH Risk Identification Checklist, Danger Assessment Scale, SARA (Spousal Assault Risk Appraisal)

²⁵ Obvezu ispunjavanja ovog Obrasca i dostavljanja nadležnim pravosudnim tijelima naložilo je Ravnateljstvo policije svim policijskim upravama dopisom: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022., čija primjena je obavezna od 1. studenog 2022.

U tablici 1. prikazani su statistički podaci o broju prijavljenih prekršaja i najčešćih kaznenih djela počinjenim prema bliskim osobama u posljednjih pet godina na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke i policijskih postaja Sisak i Glina.

Tablica 1. Prikaz kretanja prekršaja i najčešćih kaznenih djela nasilja u obitelji na području Republike Hrvatske, PU sisačko-moslavačke, PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju 2018.-2022.²⁶

GODINA	REPUBLIKA HRVATSKA		PU SISAČKO-MOSLAVAČKA		PP SISAK		PP GLINA	
	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA	BROJ PREKRŠAJA	BROJ KAZNENIH DJELA
2018.	9396	4100	498	62	240	32	30	0
2019.	8364	5882	452	107	194	40	21	3
2020.	7704	7932	412	266	159	44	23	14
2021.	7602	8469	379	309	151	40	34	41
2022.	7091	9224	357	285	124	50	28	19

Analiza podataka ukazuje kako je u promatranom razdoblju na području RH počinjeno prosječno 15.153 kažnjivih radnji obiteljskog nasilja, od čega više od polovine prekršaja (53%) i nešto manje kaznenih djela (46%).

Na području PU sisačko-moslavačke u promatranom razdoblju evidentirano je ukupno 3.127 kažnjivih radnji, od kojih 67% prekršaja i 33% kaznenih djela. Analizirajući razlike u obilježjima kriminaliteta obiteljskog nasilja ruralne i urbane sredine unutar PU sisačko-moslavačke, utvrđeno je kako je na urbanom području PP Sisak počinjeno višestruko više kažnjivih radnji nasilja u obitelji (34,3%) u odnosu na ruralno područje PP Glina, gdje je taj udio neznan (0,01%).

Kumulativno gledano, broj kažnjivih radnji nasilja u obitelji (prekršaji i kaznena djela) tijekom 2020. i za dio 2021. godine, za koje su bile karakteristične mjere ograničenja kretanja zbog pandemije bolesti COVID-19, neznatno su porasle - na području Hrvatske za 2,7%, a na području PU sisačko-moslavačke za 1,5%. Međutim, kada su u pitanju teži oblici kriminaliteta nasilja u obitelji, na području PU sisačko-moslavačke zabilježen je značajan porast od 63,5%, od toga 26% na području PP Sisak te 79% na području PP Glina, dok je na razini Republike Hrvatske taj porast bio znatno višestruko manji i iznosio je 11,1%.

U tablici 2 razvidno je kako primarni počinitelji predstavljaju gotovo dvije trećine ukupnog broja prekršaja obiteljskog nasilja počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine, prvenstveno prema odraslim

²⁶ Izvori: Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa, <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233>, 28.9.2023.; Policijska uprava sisačko-moslavačka. Statistički pregled prekršaja nasilja u obitelji i kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama za vremensko razdoblje 2018.-2022.

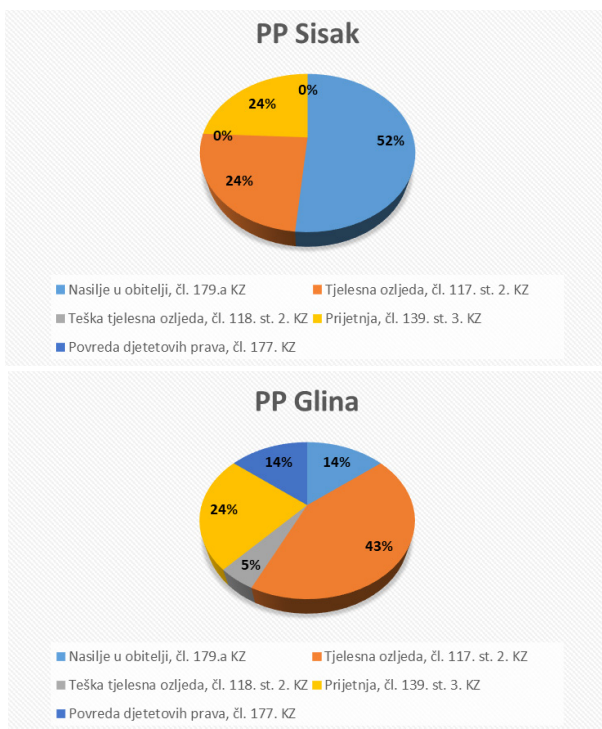
osobama, djeci, osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi (67,2%), dok je u trećini slučajeva (32,8%) počinitelj u recidivu.

Tablica 2. Prikaz modaliteta i povratništva nasilja u obitelji prema pravnim kvalifikacijama prekršaja nasilja u obitelji, počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Pravna kvalifikacija prekršaja prema ZZNO	PP Sisak		PP Glina	
	Broj prekršaja	Udio %	Broj prekršaja	Udio %
prekršaj je počinjen prvi puta (čl. 22. st. 1.)	8	26,7	9	24,3
ponovljeni prekršaj (čl. 22. st. 2.)	8	26,7	9	24,3
prekršaj u nazočnosti djeteta (čl. 22. st. 3.)	5	16,7	7	18,9
ponovljeni prekršaj u nazočnosti djeteta (čl. 22. st. 4.)	1	3,3	1	2,7
prekršaj na štetu djeteta, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi (čl. 22. st. 5.)	7	23,3	9	24,3
ponovljeni prekršaj na štetu djeteta, osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi (čl. 22. st. 6.)	1	3,3	2	5,4
Ukupno	30	100,0	37	100,0

Također je gotovo četvrtina ukupnog broja evidentiranih prekršaja nasilja u obitelji u promatranom razdoblju počinjena izravno prema djetetu, osobi s invaliditetom ili osobi starije životne dobi (23,9%), a u 4,5% slučajeva je isti počinitelj ponovio nasilje prema ovim, posebno vulnerabilnim skupinama žrtava.

Tijekom istraživanja analizirana su i ukupno 54 kaznena djela s elementima nasilja u obitelji (33 kaznena djela na području PP Sisak i 21 kazneno djelo na području PP Glina), evidentirana u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine. Statistička analiza navedenih kaznenih djela prikazana u grafikonima 1 i 2 ukazuje kako je u prosjeku najzastupljenije prijavljivanje počinitelja za kaznena djela Nasilje u obitelji iz članka 179.a KZ-a (37%), Tjelesna ozljeda iz članka 117. stavka 2. KZ-a (31,5%) i Prijetnja iz članka 139. stavka 3. KZ-a (24,1%), a u nešto manjem opsegu slijede Povreda djetetovih prava iz članka 177 KZ-a (5,6%) i Teška tjelesna ozljeda iz članka 118. stavka 2. KZ-a (1,9%).

Grafikoni 1. i 2. Prikaz najčešćih kaznenih djela s elementima nasilja počinjena prema bliskim osobama na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Na urbanom području (PP Sisak) evidentirano je gotovo pet puta više kaznenih djela Nasilje u obitelji iz čl. 179.a KZ-a (17), u odnosu na ruralno područje PP Glina (3), dok je istovremeno na ruralnom području PP Glina evidentirano tri puta više kaznenih djela Povreda djetetovih prava iz čl. 177 KZ-a (3), u odnosu na urbani dio PU sisačkomoslavačke, odnosno PP Sisak, gdje nije bilo evidentiranih ovih kaznenih djela, dok je istovremeno broj kaznenih djela Prijetnje iz članka 139. stavka 3. u prosjeku podjednak u obje sredine.

6.1. Socio-demografski podaci o žrtvama i počiniteljima

Uzimajući u obzir različite definicije „žrtve“ koje se pojavljuju u viktimološkoj literaturi, općenito se može ustvrditi da su žrtve nasilja upravo članovi obitelji koji stradaju ili su ugroženi unutar vlastite obitelji od drugih članova obitelji, onih s kojima žive ili su obiteljski povezani, odnosno, onih s kojima su u međusobnoj formalnoj, kulturološkoj, socijalnoj i emocionalnoj povezanosti (Mamula, Dijanić i Plašč, 2014).

U referentnom vremenskom razdoblju na području PP Sisak i PP Glina ukupno su prekršajem i kaznenim djelom obiteljskog nasilja oštećene 104 žrtve, od kojih 50 na području PP Glina i 54 na području PP Sisak. U razmjerno najvećem broju žrtve obiteljskog nasilja (prekršaja i kaznenih djela) na području PP Sisak i PP Glina ženskog su spola (74%) i pripadaju dobnoj skupini od 31 do 50 godine života (34,6%). Razlika između urbane (PP Sisak) i ruralne sredine (PP Glina), evidentna je u dobnoj skupini djece do 18 godina, odnosno, u ruralnoj sredini 20% žrtava bila su djeca, dok je broj djece žrtava u urbanoj sredini 2,5 puta manji (7,4%).

Obrazovni status najvećeg broja žrtava je na razini srednje stručne spreme (48,1%), pri čemu je karakteristično za ruralnu sredinu to što je 26,9% žrtava najnižeg obrazovnog statusa (učenici, osobe bez stručne spreme ili osobe sa završenom osnovnom školom), dok je u urbanoj sredini taj postotak osjetno niži (18,3%). U odnosu na radni status, žrtve su u najvećem broju u vrijeme počinjenja nasilja bile nezaposlene ili povremeno zaposlene (68,3%), dok je samo trećina njih bila stalno zaposlena (31,7%).

Prema bračnom statusu, od ukupnog broja žrtava više od polovine je u vrijeme počinjenja nasilja bilo u braku ili izvanbračnoj zajednici (58,7%), četvrtina (25,9%) je bila neoženjena/neudana, dok je manji broj žrtava bio rastavljen (5,8%) ili su bili udovci/udovice (6,7%).

Žrtve nasilja u obitelji su u najvećem broju žrtve svojih bračnih partnera (24%) i izvanbračnih partnera (20,1%), potom očeva (15,4%) i odrasle djece (10,6%), dok su u nešto manjem opsegu žrtve bile izložene nasilju od strane bivših bračnih/izvanbračnih partnera i drugih članova obitelji, najčešće braće (6,7%).

Relativno najveći broj žrtava je u vrijeme počinjenja nasilja imao jedno dijete (32,7%), četvrtina je bila bez djece (26,0%), dok je dvoje ili više djece imalo ukupno 30 žrtava (28,8%). Gotovo petina ukupno prijavljenih prekršaja nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina počinjeno je u nazočnosti djece (17,9%).

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem sociodemografskih obilježja žrtava, podudarna su s rezultatima drugih istraživanja u Hrvatskoj i ukazuju na tipična obilježja žrtava obiteljskog nasilja u Hrvatskoj (Mamula i sur., 2014; Martinjak, Kikić i Kovčoč Vukadin, 2020).

U promatranom vremenskom razdoblju na području PP Sisak i PP Glina ukupno je prekršajno i kazneno prijavljeno 95 osoba, većinom muškaraca (85,3%), od kojih gotovo polovina u dobi od 31 do 50 godina (49,5%). Više od polovine ukupnog broja počinitelja nasilja u obitelji je u trenutku počinjenja nasilja bilo nižeg obrazovnog statusa (sa završenom najviše osnovnom školom) i bilo je nazaposleno (47,4%). U većini slučajeva radi se o bračnom ili izvanbračnom partneru s kojim žrtva živi u zajedničkom kućanstvu i to u vlastitom stanu/kući počinitelja. Struktura počinitelja na području policijskih postaja Sisak i Glina odgovara tipičnim počiniteljima nasilja u obitelji u Hrvatskoj, o kojima govore i podaci drugih istraživanja provedenih ranije

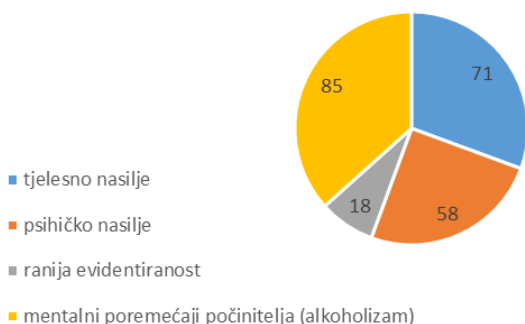
u Hrvatskoj (Ajduković, Mamula, Pečnik, Tolle, 2000, Mamula, Dijanić Plašč, 2014, Martinjak, Kikić, Kovčo Vukadin, 2020).

6.2. Analiza pojedinih faktora rizika

S ciljem utvrđivanja stupnja detekcije, frekvencije pojavljivanja pojedinih rizičnih faktora te razlika između ruralne i urbane sredine, istraživanjem je obuhvaćeno 59 rizičnih faktora obuhvaćenih *Obrascem za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji* koji je u obveznoj primjeni od studenog 2022. godine. Oni su za potrebe istraživanja grupirani u 11 kategorija: 1. psihičko nasilje, 2. tjelesno nasilje, 3. spolno nasilje, 4. recidivizam počinitelja u činjenju prekršaja/kaznenih djela, 5. recidivizam počinitelja u kršenju mjera zaštite žrtve, 6. mentalni poremećaji počinitelja, 7. specifičnosti supkulture, 8. dezorganizacija obitelji, 9. ekonomska deprivacija obitelji, 10. prethodna viktimizacija žrtve i 11. žrtva u ulozi počinitelja.

Preliminarnom analizom utvrđene su najčešće grupacije rizičnih faktora, koji su identificirani od strane policijskih službenika, a prikazani su u grafikonu 3.

Zastupljenost rizičnih faktora

Grafikon 3. Prikaz najčešćih grupacija rizičnih faktora identificiranih od strane policijskih službenika na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Prema prikupljenim podacima kao najznačajniji faktori rizika za ponavljanje nasilničkog ponašanja u ukupnom broju prekršaja i kaznenih djela počinjenih na području PP Sisak i PP Glina u promatranom razdoblju pojavljuju se tjelesno nasilje (30,6%), prijetnje smrću žrtvi ili njoj bliskoj osobi, sve učestalije nasilničko ponašanje, uhođenje, nadzor i pretjerana ljubomora (25%), ranija evidentiranost počinitelja prekršaja s elementima nasilja prema istoj žrtvi ili drugoj bliskoj osobi (7,8%). U najvećem broju slučajeva počinitelj se nasilnički ponašao pod utjecajem alkohola, pri čemu se u

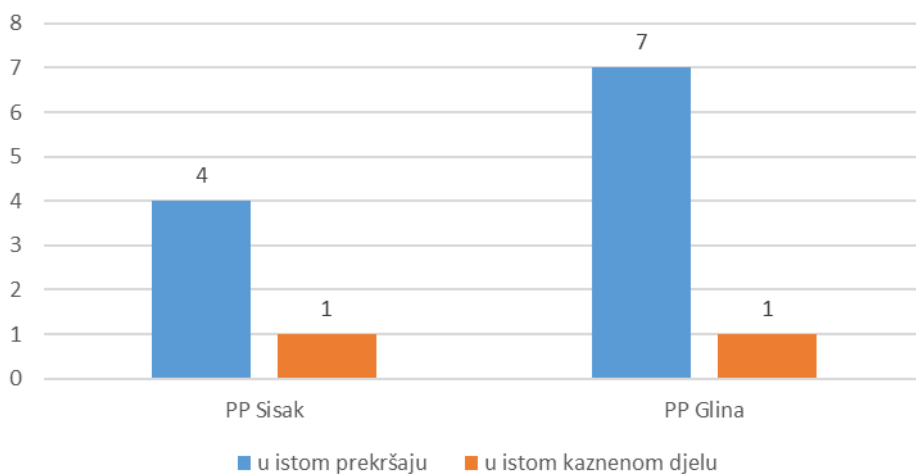
najvećem broju slučajeva radi se o počiniteljima koji su i inače skloni prekomjernom konzumiranju alkohola (36,6%).

Analiziranjem policijskih spisa iz razdoblja šest mjeseci prije uvođenja obaveze ispunjavanja Obrasca razvidno je da velik broj nužnih informacija i podataka ostaje nepoznat kako policijskim službenicima tako i drugim tijelima kaznenog/prekršajnog progona, što uvelike otežava donošenje odluka u pogledu zaštite žrtve, ali i postupanja prema počinitelju. Naročito se to odnosi na nedostatak poznatih činjenica u grupacijama rizičnih faktora koji se odnose na spolno nasilje, dezorganizaciju, odnosno, poremećene odnose unutar obitelji i ekonomsku deprivaciju u obitelji, radi čega se postavlja pitanje jesu li policijski službenici tijekom kriminalističkih istraživanja prikupljali takve podatke, odnosno jesu li sudionicima događaja uopće postavljena konkretna pitanja vezana za pojedine moguće rizike ili ih isti iz nekog razloga nisu htjeli otkriti. Ovaj problem čini se posebno značajnim budući da su prema podacima prikupljenim istraživanjem žrtve u velikom broju slučajeva i ranije bile žrtve obiteljskog nasilja od istog počinitelja ili drugog člana obitelji, posebno žrtve koje žive u ruralnom području (86,7%). Takve podatke nalazimo i u drugim istraživanjima provedenim u Hrvatskoj (Mamula, Dijanić Plašč, 2014, Martinjak, Filipović, 2019, Martinjak, Kikić, Kovčo Vukadin, 2020).

Međutim, usporedbom prepoznavanja i utvrđivanja rizičnih faktora za ponavljanje nasilja u obitelji u razdoblju prije donošenja obavezne upotrebe obrasca za procjenu rizika s vremenskim razdobljem u kojem je korištenje obrasca bilo obavezno, može se zaključiti da se radi o vrlo korisnom alatu koji značajno pridonosi prikupljanju relevantnih podataka za donošenje odluka o načinu, mjerama i radnjama koje je potrebno poduzeti već od prvog susreta s počiniteljem kako bi se osigurala zaštita i sigurnost kako žrtve, tako i samih policijskih službenika na intervenciji te počinitelja i ostalih sudionika događaja.

Potrebno je, također, istaknuti da je u određenom broju predmeta prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji žrtva istovremeno prijavljena i kao počinitelj. U grafikonu 4. su prikazani podaci o ulozi žrtve kao počinitelja u istoj kažnjivoj radnji.

Žrtva u ulozi počinitelja u istoj kažnjivoj radnji

Grafikon 4. Prikaz broja žrtava koje su u istoj kažnjivoj radnji prijavljene kao počinitelji nasilja u obitelji na području PP Sisak i PP Glina u vremenskom razdoblju od 1. svibnja 2022. do 30. travnja 2023. godine.

Iz prikaza je vidljivo da je u gotovo petini od ukupnog broja analiziranih prijavljenih prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Siska i Gline žrtva ujedno prijavljena i kao počinitelj nasilja u obitelji (16,5%), pri čemu su ovi podaci izraženiji na području ruralne sredine, odnosno, na području PP Glina (25,9%), posebno kada su u pitanju prekršaji nasilja u obitelji. To ukazuje na činjenicu da je došlo do dvostrukog prijavljivanja partnera za uzajamno nasilje, što je pravno moguće, ali predstavlja neprihvatljivu praksu u svjetlu uloge policije kao ovlaštenog tužitelja u prekršajnim postupcima. Naime, prilikom utvrđivanja činjenica i okolnosti pod kojima je nasilje počinjeno, često se obrambena reakcija žrtve tumači kao počinjeni prekršaj nasilja prema počinitelju, te se stječe dojam da je policijskim službenicima lakše prijaviti sve sudionike događaja za nasilje u obitelji, na koji način se ujedno izbjegava donošenje odluke koja se prebacuje u nadležnost pravosudnih tijela. Takvim postupanjem policije stvara se opće nepovjerenje žrtava nasilja u tijela i institucije na koje ih se inače poziva i upućuje da traže pomoć i zaštitu. Prema Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulska konvencija)²⁷ države su dužne osigurati žuran odgovor na nasilje i na odgovarajući način pružiti žrtvama primjerenu i trenutačnu zaštitu (članak 50.). U tom smislu, uloga policije kao ovlaštenog tužitelja je, primjenom utvrđivanja faktora rizika identificirati primarnog agresora i upravljajući

²⁷ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji NN 4/18 – međunarodni ugovori

rizicima, kada god su ispunjeni zakonski uvjeti²⁸, uhititi ga te time spriječiti daljnje nasilje i zaštititi žrtvu.

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu su prikazana kumulativna obilježja prekršaja i kaznenih djela nasilja u obitelji na području Policijske uprave sisačko-moslavačke s obzirom da postoje podudarnosti konstitutivnih elemenata obje kažnjive radnje iako se razlikuju po stupnju težine i pravnoj naravi. Obuhvaćeno je razdoblje u kojemu su situacijski stresori poput razornog potresa i pandemije COVID-19 imali značajan deterioracijski učinak na egzistencijalnu i socio-ekonomsku sigurnost te dinamiku društvenih i obiteljskih odnosa, ovo osobito u urbanom području gdje je ekspanzionalno narasla učestalost prekršajnih i kaznenih djela nasilja u obitelji. Iako je predominantno riječ o primarnim počiniteljima, nasilje je usmjereno prema intimnim partnerima i ranjivim skupinama kao što su djeca, osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi, razmjerno češće u ruralnoj sredini. Počinitelji i žrtve su, u pravilu, u partnerskoj zajednici, imaju jedno dijete, srednje su životne dobi i skloni su konzumiranju alkohola. U većoj mjeri su slabo obrazovani, nezaposleni ili povremeno zaposleni. Brojna empirijska istraživanja su dosljedno pokazala da je siromaštvo i slabo obrazovanje povezano s više aspekata obiteljskih odnosa i roditeljstva kao što je npr. zadovoljstvo brakom, količina partnerskih sukoba i nasilja u partnerskom odnosu te usklađenost majke i oca u roditeljstvu (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2006). Što se tiče nasilnih obrazaca ponašanja i rizika ponavljanja zlostavljanja članova obitelji, brojna empirijska istraživanja dosljedno navode kao značajnu skupinu čimbenika rizika socijalno-situacijske stresore kao što su npr. nezaposlenost roditelja, siromaštvo i socijalna izolacija obitelji (Ajduković i Rajter, 2013). Svi navedeni pokazatelji sugeriraju kako bi se trebale razvijati mjere socijalne politike i intervencije usmjerene na ciljano povećanje društvene podrške socijalno-ekonomski depriviranim obiteljima koji žive u relativnom siromaštvu i/ili visokom riziku od siromaštva. U tom pogledu djelovanje ne treba usmjeriti isključivo na negativne ishode siromaštva za obiteljsku stabilnost, već i na okolnosti koje pridonose nasilju u obitelji.

Analiza faktora rizika za ponavljanje nasilničkog ponašanja u obitelji pokazala je da su najznačajniji (primarni) faktori rizika recidiva tjelesno nasilje, prijetnje smrću žrtvi ili njoj bliskoj osobi, eskalacija nasilja (učestalo nasilničko ponašanje), ranija povijest nasilja prema istoj žrtvi ili drugoj bliskoj osobi te uhođenje, nadzor i pretjerana ljubomora. Ovim modelima ponašanja se svakako pridružuje i alkohol kao kriminogeni faktor, odnosno katalizator nasilja. Iako su u ovom području istraživanja nedostatna, držimo kako korištenje neposredne procjene rizika kao pomoćnog alata može poslužiti za

²⁸ ZKP, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, čl. 123.

predikciju opetovanog nasilničkog ponašanja počinitelja, kao i za učinkovito korištenje resursa za poboljšanje sigurnosti žrtava te kvalitetnu suradnju između policije i drugih tijela za pomoć i podršku žrtvama u upravljanju slučajevima nasilja u obitelji.

LITERATURA

1. Ajduković, M., Rajter, M. (2014). *Obiteljski ekonomski stres kao čimbenik rizika za nasilne odgojne postupke i psihosocijalnu dobrobit djece*. U: A. Brajša-Žganec, J. Lopižić & Z. Penezić (ur.), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*, 353-375. Jastrebarsko: Naklada Slap, Hrvatsko psihološko društvo.
2. Ajduković, M., Mamula, M., Pečnik, N., Tolle, N. (2000). *Nasilje u partnerskim odnosima*. U M. Ajduković, i G. Pavleković (Ur.). *Nasilje nad ženom u obitelji*, 57-68.
3. Brown, J., Singh, J.P. (2014) Forensic Risk Assessment: A Beginner's Guide. *Archives of Forensic Psychology*. 1(1). 49-59. Retrieved on October 28, 2016. <http://www.archivesofforensicpsychology.com/web/wp-content/uploads/2015/01/Brown-and-Singh1.pdf> 25.7.2023.
4. Cohen-Louck, K., Levy, I. (2020). Viruism: The need for a new term describing COVID-19 impact in context of viral victimization. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*. Advance online publication. *International Journal of Psychology*, 55 (1): 115-122. <https://doi.apa.org/full-text/2020-89386-001.html>.
5. Day, A., Bowen, E. (2015). Aggression and violent behavior offending competency and coercive control in intimate partner violence. *Aggression and Violent Behavior*, 20(1), 62–71. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.12.004> (23.7.2023.) 15.06.2023.
6. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK> . 31. 3. 2023.
7. Cohen-Louck, K., Levy, I. (2020). Viruism: The need for a new term describing COVID-19 impact in context of viral victimization. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*. Advance online publication. *International Journal of Psychology*, 55 (1): 115-122. <https://doi.apa.org/full-text/2020-89386-001.html>
8. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
8. Falzer, P. R. (2013). Valuing Structured Professional Judgment: Predictive Validity, Decision-making, and the Clinical-Actuarial Conflict. *Behavioral Sciences & The Law*, 31(1), 40-54. doi:10.1002/bsl.2043

9. Ferguson, C., McLachlan, F. (2023) Continuing Coercive Control After Intimate Partner Femicide: The Role of Detection Avoidance and Concealment. *Feminist Criminology*, 0(0). Preuzeto s: <https://doi.org/10.1177/15570851231189531> 17.7.2023.
10. Ferić-Šlehan, M. (2008). Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (1), 15-26.
11. Flury, M., Nyberg, E., Riecher-Rössler, A. (2010). Domestic violence against women: Definitions, epidemiology, risk factors and consequences. *Swiss medical weekly*. Preuzeto s: <https://smw.ch/index.php/smw/article/view/1179> 9.06.2023.
12. Harris, G. T., Rice, M. E. (2007). Adjusting Actuarial Violence Risk Assessments Based on Aging or the Passage of Time. *Criminal Justice & Behavior*, 34(3), 297. doi:10.1177/0093854806293486
13. Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23
14. Konvencija o pravima djeteta, NN 1/10 – međunarodni ugovori
15. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, NN 4/18 – međunarodni ugovori
16. Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
17. MacDonald, D.K., (2016), “Biopsychosocial Model of Violence Risk Assessment.”. <http://dustinkmacdonald.com/biopsychosocial-model-violence-risk-assessment/> 25.7.2023.
18. Make It Our Business. Primary, Secondary and Victim-Focused Domestic Violence Risk Factors - Make It Our Business - Western University 18.8.2023.
19. Mamula, M., Dijanić Plašć, I. (2014). Tipična žrtva obiteljskog nasilja u RH–sociodemografski profil. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 60(32), 111-127.
20. Martinjak, D., Kikić, S., Kovčo Vukadin, I. (2020). Viktimološka obilježja obiteljskog nasilja s posebnim osvrtom na pravnu kvalifikaciju događaja. *Zbornik radova VII. međunarodne znanstveno- stručne konferencije Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu / Cajner Mraović, I. i Kondor - Langer, M. (ur.). Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, 2020. str. 303-327*
21. Martinjak, D., Filipović, H. (2019). Prekršajna ili kaznena odgovornost u slučaju nasilja u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 26(2), 621-653
22. Martinjak, D., Matijević, A., Odeljan, R. (2016). Obrazac za procjenu rizika od ponavljanja nasilničkog ponašanja u obitelji. *Zbornik radova s 5. Međunarodne znanstveno- stručne konferencije – “Istraživački dani Visoke policijske škole, Unaprjeđivanje sigurnosne uloge policije.” Zagreb, 150-163*

23. Matijević, A (2011). Komparativni prikaz procjena rizika kod počinitelja nasilja u obitelji. *Policija i sigurnost*. (Zagreb), godina 20. (2011), broj 2, str. 223-229
24. Monckton Smith, J., Szymanska, K., Haile, S. (2017). Exploring the relationship between stalking and homicide. Suzy Lamplugh Trust. Preuzeto s: <https://www.equallyours.org.uk/suzylamplughtrustreportexploringrelationshipstalking.homicide/> 10.8.2023.
25. MUP RH. Ravnateljstvo policije: Postupanje policije u kriminalističkim istraživanjima kažnjivih djela počinjenih na štetu bliskih osoba, Klasa: 214-02/22-13/748, Urbroj: 511-01-87-22-2-I-4, od 13. rujna 2022.
26. Murray, J., & Thomson, M. E. (2010). Clinical judgement in violence risk assessment. *Europe's Journal Of Psychology*, 1, 128-149.
27. Obiteljski zakon, NN 162/98.
28. Policijska uprava sisačko-moslavačka. Policijske postaje. <https://sisacko-moslavacka-policija.gov.hr/policijske-postaje/30873> . 9.10.2023.
29. Policijska uprava sisačko-moslavačka. Statistički pregled prekršaja nasilja u obitelji i kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama za vremensko razdoblje 2018.-2022.
30. Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17
31. Public Safety Canada. (2010) Giving Meaning to Risk Factors. Research Summary. 15(6) <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/mnng-fctrs/mnng-fctrs-eng.pdf> 12.8.2023.
32. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. (2006) Bračni status, financijske poteškoće i socijalna podrška kao odrednice roditeljske depresivnosti i odgojnih postupaka. *Društvena istraživanja*, 15(6), 961-985. <https://hrcak.srce.hr/18343>
33. Sorrentino, R., Friedman, S. H., & Hall, R. (2016). Gender Considerations in Violence. *Psychiatric Clinics Of North America*, doi:10.1016/j.psc.2016.07.002
34. Spidel, A., Vincent, G., Huss, M. T., Winters, J., Thomas, L., Dutton, D. (2007). The psychopathic batterer: Subtyping perpetrators of domestic violence. In H. Herve, & J. C. Yuille (Eds.), *The Psychopath: Theory, Research, and Practice* (pp. 327–340). Lawrence Erlbaum Associates Publishers
35. Statistika MUP-a i Bilteni o sigurnosti cestovnog prometa, <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-mup-a-i-bilteni-o-sigurnosti-cestovnog-prometa/283233> , 28.9.2023.
36. Vlada RH. Potres u Hrvatskoj 2020.. Brza procjena šteta i potreba. https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Potres/RDNA_2021_07_02_web_HR.pdf. 9.10.2023.
37. Willis, D. (1997). Domestic violence: The case for aggressive prosecution. *UCLA Women's Law Journal*, 7(2), 173–182. <https://doi.org/10.5070/L372017672> 18.7.2023.

38. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.
39. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 116/03
40. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 137/09
41. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17, 126/19, 84/21, 114/22.

SUZANA KIKIĆ*, KSENIJA BUTORAC**, DANIJELA NIKIĆ-IBRAHIMOV***

CERTAIN CHARACTERISTICS OF FAMILY VIOLENCE AND RELATED RISK FACTORS

Abstract

The challenges faced by competent services in attempts to prevent and suppress the incidence of family violence as a specific and persistent crime type are increasing. Since the fundamental task of the police is the prevention of possible future violent incidents and their recurrence as well, scientists and practitioners are mainly focused on developing more efficient mechanisms for detecting risks that lead to the occurrence and/or recurrence of family violence and risk management thereof. The aim of the respective police measures is eliminating or reducing risk factors for offenders' recidivism and more effective protection of victims. The paper reviews the relevant literature and some preliminary research results conducted in June 2023 in the Sisačko-moslavačka County Police Administration area. The research results indicate the dominant characteristics of perpetrators and their victims and determine the primary risk factors for domestic violence occurrence and recidivism, as well as their specificities in relation to rural and urban environments, with the aim of police performance improvement in the domain of family violence.

Keywords: family violence, normative framework, Sisačko-moslavačka County Police Administration, characteristics of offenders and victims, reoffending, risk factors.

* Suzana Kikić, University of Applied Sciences in Criminal investigation and Public Security

** Ksenija Butorac, University of Applied Sciences in Criminal investigation and Public Security

*** Danijela Nikić Ibrahimov, Sisak Moslavina Police Administration